

v roce 1956, částečně obnovena v prvních letech Kádárova vedení a postupně pružně modifikována. Pro charakteristiku pojetí tohoto vztahu v Polsku razí Kopeček pojem „národního komunismu“; za významný předpoklad úspěšnosti praktické realizace politiky na tomto konceptu založené uvádí relativní podporu katolické církve, pro niž byl národní akcent v socialismu přijatelnější variantou než marxistický revizionismus (s. 126).

Z hlediska československých poměrů pokládá autor za významný faktor nevyřešený problém národního uspořádání mezi Čechy a Slováky a jemu odpovídající asymetrický model – problém, jenž vyústil v roce 1968 až v dichotomii českého úsilí o demokratizaci a slovenského o federalizaci (s. 134).

Ač antiideologismus a plaidoyer pro nezávislost vědecké, a v tom i filosofické práce, měly jisté echo i v širší intelektuální veřejnosti, v inkriminovaném období nedošlo podle Kopečka, na rozdíl od let 1968/69, k výrazně působícímu propojení intelektuálů a širší veřejnosti, neboť díky opožděné destalinizaci se revizionismus nevyvinul do podoby „společensky relevantního jazyka“ (s. 341.)

Kopečkova práce se vyznačuje především sepětím teoretického přístupu projevujícího se v metainterpretaci fenoménu revizionismu s konkrétní historickou analýzou opřenu o zpracování úctyhodného souboru empirických dat. Autor tak diferencovaně zachycuje situaci revizionismu v době, kdy se tato varianta marxistického myšlení jen výjimečně a skrytě odpoutávala od leninismu a jiným myšlenkovým proudům se začala teprve otevírat.

Že autor této přínosné a podnětné publikace cítí potřebu ohradit se vyjádřením, že mu nejde o ožívování marxismu, svědčí už spíše o duchovním klimatu naší současnosti.

Vlastimil Hála

PhDr. Vlastimil Hála, CSc.
Filozofický ústav AV ČR
Jilská 1
110 00 Praha 1
Česká republika
e-mail: halav@site.cas.cz

PETER KONDRLA:

Hodnoty a postmoderna

Bratislava: IRIS 2010, 122 s. ISBN 978-80-89256-50-1

Filozofia hodnôt, na Slovensku priekopnícky presadzovaná M. Várossom (1923 – 1988) a V. Brožíkom (1930 – 2008), našla svojho pokračovateľa v autorovi monografie *Hodnoty a postmoderna*. Peter Kondrla nepatrí v axiológii k nováčikom. Odbornej verejnosti sa predstavil už v roku 2008 svojou knižnou prvotinou *Filozofia hodnôt v 19. storočí* (Nitra: UKF 2008). Pozorný čitateľ by si mohol položiť otázku, prečo sa z poľa auto-

rovho záujmu vytratil začiatok 20. storočia, ale bližší pohľad na najnovšiu publikáciu ukáže, že autor postmodernu nevyčleňuje, ale skôr nadväzuje na axiologické tradície moderny.

Recenzovaná kniha je koncipovaná ako súbor relatívne samostatných štúdií, ktoré na problém postavenia hodnotového diskurzu v postmoderne nazerajú z viacerých uhlov pohľadu.

Kniha je členená do deviatich kapitol, ak neberieme do úvahy úvodnú kapitolu a záver. Úvodná kapitola predstavuje netradičný vstup do diela, odlišný od úvodov, na aké sme zvyknutí. Autor tu formou skôr otázok než konkrétnych návodov na čítanie objasňuje, čomu sa bude v práci venovať a aké sú jeho ciele.

V prvej kapitole pomenovanej *Čo je hodnota, ako môžeme o nej hovoriť?* sa Kondrľa zameriava na základnú otázku chápania hodnoty ako takej. Podáva stručný, ale hutný exkurz výskytu pojmu hodnota v jazyku filozofie. Pozitívom je to, že popri svetových koncepciách si tu svoje miesto nájdu aj slovenskí axiológovia. Druhá kapitola s názvom *Moderné hodnoty – hodnoty v moderne* mapuje stav hodnotového diskurzu v moderne. Tvrdí, že „hodnota moderny spočíva v jej schopnosti ísť za cieľom, avšak má svoje nedostatky, ktoré sa prejavujú hlavne v nerešpektovaní individuálneho, jedinečného a iného“ (s. 31). Autor tu uvádza príklady rôzneho chápania termínu moderna: Latourovu pozíciu, podľa ktorej sme ešte neboli moderní, predstavu moderny ako nedokončeného projektu (Welsh) či pozíciu Lyotarda, podľa ktorej projekt moderny už bol zavŕšený. S podobným pojmovým vyčlenením sa však nestretáme pri definovaní pojmu postmoderny.

V nasledujúcich kapitolách sa Kondrľa zamerá predovšetkým na gnozeologickú dimenziu axiológie. Hoci modernista chápal, že medzi jeho myslou a realitou niet absolútnej a objektívnej korešpondencie, predsa hodnotné podľa neho zostalo výrazom pravdivého. Autor však upozorňuje, že výnimky možno badať napríklad u filozofov bádenskej školy. Jeden z predstaviteľov tejto školy Windelband popri všeobecnej platnosti hodnôt zdôrazňuje individuálne produkovanie novej, najmä estetickej hodnoty. O logických a morálnych hodnotách Windelband nepolemizuje, tie naďalej zostávajú viazané na absolútny systém. Kondrľa to zdôvodňuje tým, že bez týchto hodnôt by sa moderný človek nezaobišiel, preto si na ne nedovolil siahnuť. Autor naznačuje, že v ďalších kapitolách sa tento trend rastúceho zástoja hodnotiaceho subjektu v procese hodnotenia bude posúvať aj smerom k morálnym a logickým hodnotám. U ďalšieho bádenského filozofa Rickerta autor vyzdvihuje nevyhnutnosť prítomnosti hodnotiaceho vedomia, čím si otvára cestu k fenomenológii a existencializmu, ktoré vyúsťia až do postmoderny.

Prechod k postmoderným koncepciám sprostredkúva krátka kapitola s názvom *Pluralita moderných hodnôt*. Poukazuje na pluralitu hodnôt v myslení predchodcov postmoderny (Bergson, Nietzsche, Husserl, Heidegger, Sartre). Celkovo môžeme povedať, že jedna z hlavných téz recenzovanej monografie tvrdí, že prechod od moderny k postmoderne je postupný a poslední spomenutí autori sú dôkazom tohto premostenia dvoch období.

Ďalšia kapitola, venovaná komunikácii hodnôt a hodnotami, rozoberá semiotickú teóriu hodnotových polí Morissa. Stať smeruje od analýzy znakov hodnôt cez označovanie hodnôt až k pragmatizmu. V analýze Rortyho pozície už explicitne hovorí, že „nie všetko, čo vypovedáme o hodnotách, musí byť postavené na báze logických argumentov, hodnotné môžeme aj cítiť“ (s. 74). Od tohto momentu sa Kondrila vydáva cestou sledovania prevažne francúzskych postmoderných autorov.

Postmodernista podľa neho nezhodu medzi realitou a myslou rozšíril do oblasti hodnôt, keď obvinil metafyziku z gnozeologického a hodnotového absolutizmu (s. 112). O svoje slovo sa v univerze, ktoré bolo v moderne spravované vyššími princípmi, všeobecnými imperatívmi či kategóriami, hlási jednotlivec, usilujúci sa vymaniť z reality, v ktorej je jeho diferencia prehliadaná, aby vyniklo univerzálne, pojem, druh. Jednotlivec nachádza v sebe nový zdroj síl potrebných na to, aby ocenil svoju jedinečnosť a prebral na seba zodpovednosť za tvorbu vlastných hodnôt, hoci za súčasnej straty objektívneho rámca ospravedlniteľnosti jeho skutkov.

Originálny prínos Kondrila k problematike hodnôt možno vidieť aj v naznačení troch prúdov v postmodernom prístupe k hodnotám. Prvý prúd podľa Kondrila predstavuje konsenzus racionálne uvažujúceho spoločenstva a je opísaný v kapitole *Komunikácia hodnôt a hodnotami*. Konsenzus je odpoveďou na obavy vynárajúce sa tam, kde končia istoty a začína sa presadzovať právo na privátne rozhodnutia aj ohľadom citlivých morálnych hodnôt. Podľa Kondrila má intersubjektívna povaha akejsi objektivity, lebo človek nachádza istotu „v objektivite spoločného cieľa a spoločného zmyslu“ (s. 69).

V kapitole *Hodnotový nihilizmus – zásadný krok od metafyziky* prezentuje druhý prúd, tzv. slabé myslenie. Cez Vattimovo dielo poukazuje na nové aspekty postmoderného nihilizmu, ktorý je koncepciou nie popierajúcou, ale oslabujúcou metafyziku. Pravda sa obhájila na pozadí ako istota, pôvod či cieľ, no zároveň je aj nepoznatelná, nepreniknuteľná. Pred takouto pravdou sa človek skláňa a súčasne je mu ponechaná možnosť reagovať na ňu osobito a bez nároku na absolútnu platnosť jeho vlastných hodnôt.

Podľa Kondrila ani jeden z týchto prúdov nie je v plnej miere postmoderný, keďže neustále hľadajú istú legitimizáciu – buď v horizontálnej rovine (spoločná dohoda), alebo vo vertikálnej rovine (absolútna pravda existuje, hoci je nepoznatelná). Oproti týmto stanoviskám sa tretí prúd zásadnejšie rozišiel s modernými pokusmi o metafyzické založenie pravdy i o jej racionálne zdôvodnenie. Autor sa ním zaoberá v kapitole *Hodnotový pluralizmus*. Za zvláštny vstup do problematiky tu môžeme považovať predstavenie Lévinasovho chápania Druhého. Autor objasňuje svoj krok tvrdením, že „Lévinas odmieta pluralitu v zmysle plurality diskurzov, ale prijíma pluralitu v zmysle osoby“ (s. 95). Ďalej pokračuje Deleuzovou a Guattariho koncepciou diskontinuitnej plurality ako jediného stavu, kde môžu byť individuálne hodnoty rešpektované a ktorý odoláva totalizačným tendenciám metafyziky. Podľa Kondrila je východiskom tohto radikálneho postoja v Deleuzovom a Guattariho ponímaní trhová simulácia hodnoty (simulakrum). Kvality, ktoré trh nemôže zužitkovať, prestávajú byť hodnotami. Je zrejmé, ako na to upozorňuje Kondrila, že takáto koncepcia nevyhnutne vedie k destabilizácii tradičných hodnôt, napríklad rodiny. Vytratil sa referenčný rámec, resp. hodnotové pozadie v zmysle ideality, takže

hodnoty sa stali rukojemníkmi výmenného obchodu, realita prestala byť usporiadaná hierarchicky. Autor pri interpretácii Deleuza a Guattariho vyzdvihuje aj ich koncepciu tzv. rizomatickej reality. Priestorovosť rizómu je „horizontálna, teda nemožno v ňom odlíšiť či definovať nijakú hierarchiu kvalitatívnej či inej dokonalosti, ktorá by nám umožnila povedať, že toto bolo skôr, toto je dôležitejšie, a toto nie“ (s. 102 – 103). V takomto systéme neexistujú privilegované hodnoty, „v ich nomádskej existencii sa nám zrazu objavujú pred očami, nečakane nás oslovujú, aby sa potom stratili a zmizli, svojím vynorením sa však mohli zanechať stopu“ (s. 103).

Poslednú kapitolu s názvom *Perspektívy postmoderného hovorenia o hodnotách* môžeme chápať ako osobný postoj autora k prezentovaným prúdom. Na podobenstve filozofa a mudrca osvetľuje dva postoje k realite i k hodnotám. Jeden prináleží filozofovi a podľa autora sa spája s potrebou formulovať pravdu a hodnotu. Druhý, vlastný mudrcovi, pravdu nazerá, ale neformuluje. Domnievam sa, že sympatie Kondrlu smerujú k druhému pohľadu. Nieкто by mohol takýto postoj považovať za alibizmus, ale možno obviniť toho, kto nechce hovoriť ani ako autorita, ani ako svedok, ale ako ten, kto sa na nomádskejších cestách stretáva s pravdou netlmočiteľným spôsobom?

Celkovo treba recenzovanú knihu uvítať ako cennú publikáciu uvádzajúcu do problematiky postmoderny a jej reflexie hodnôt. Jej autor nemoralizuje, nehľadá s nostalgiou na minulé časy, ale snaží sa citlivo pochopiť výzvy tých nových. Môžeme ju odporučiť čitateľovi hľadajúcemu odpoveď na otázky o povahe hodnôt v jazyku súčasnej filozofie.

Andrea Blaščiková

Mgr. Andrea Blaščiková, PhD.
Katedra náboženských štúdií FF UKF
Hodžova 1
949 74 Nitra
SR
e-mail: ablascikova@ukf.sk